

De doodshoofdvlinder, plaag of niet?

Tekst Joke van Gils, Bijengezondheidsteam Brabant

Soms vindt een imker de resten van een doodshoofdvlinder (*Acherontia atropos*) voor zijn kast, maar zelden ziet hij deze vlinder in levende lijve. Op 28 september 2020 had Chrys Charpentier, lid van het Bijengezondheidsteam Brabant, een zeldzame ontmoeting met deze honingsnoeper.

Kenmerken

De doodshoofdvlinder is een nachtvlinder uit de pijlstaartenfamilie (*Sphingidae*). Hij heet zo omdat er op het borststuk een vlek zit die op een schedel lijkt. De vlinder heeft een relatief groot en dik lichaam en klauwtjes aan de poten. Het lijf is maximaal zeven centimeter lang en de spanwijdte van de vleugels is bijna het dubbele. De voorvleugels zijn aan de bovenzijde bruin gekleurd, de onderzijde van de voorvleugels en de achtervleugels zijn geel met donkere strepen en vlekken. Bij verstoring maakt de vlinder een hoorbaar piepend geluid. De rups valt op door het groene tot gele lichaam, tot 13 centimeter lang met blauwe tot paarse schuine dwarsstrepen.

De rupsen van de doodshoofdvlinder zijn niet alleen prachtige verschijningen, maar ook bijzonder groot. Foto Agami Photo Agency

Levenswijze

De doodshoofdvlinder hoort thuis in Afrika, maar trekt in sommige jaren naar het noorden en kan dan zelfs Scandinavië bereiken. Het is een van de snelst vliegende

Doodshoofdvlinder in de kast. Foto Chrys Charpentier

insecten en hij kan in korte tijd gigantische afstanden afleggen. De energie hiervoor komt uit de grote hoeveelheid honing die de vlinder kan opnemen.

De vrouwtjes leggen hun eitjes op aardappelplanten en op andere nachtschaden zoals doornappel, zegekruid en zwarte nachtschade. Uit de eitjes komen de grootste rupsen die wij in ons land kennen. De vlinder is echter niet in staat zich te handhaven in noordelijke gebieden. In het najaar bezwijken doodshoofdvinders aan de kou, meldt de Vlinderstichting. In Nederland komt de vlinder zelden voor, zo zijn in september vorig jaar 28 waarnemingen gemeld bij waarnemingen.nl.

Plaag of geen plaag?

De doodshoofdvlinder leeft als rups van planten, maar eenmaal volwassen eet hij vooral zoetigheden zoals nectar en honing. De vlinder is in staat om natuurlijke bijennesten binnen te dringen en daar honing op te nemen zonder door de bijen gedood te worden. Dat lukt omdat hij exact tussen twee raten past, zodat de bijen de kwetsbare vlinderbuik niet kunnen bereiken; de vleugels en het verharde borststuk zijn dik en goed beschermd. Als de vlinder zich eenmaal in het nest bevindt, negeren de bijen hem. In bijenkasten, met meer ruimte tussen de raten, wordt de vlinder wel vaak gedood omdat de bijen bij de kwetsbare buikzijde kunnen.

Eenmaal binnen baant de doodshoofdvlinder zich een weg tussen de met bijen bezette raten door naar de cellen met honing. Hij zuigt zich daar vol en gaat ongeschonden weer naar buiten, mits er geen obstakels zijn. Het volle achterlijf is echter dikker en minder buigzaam. Bij een vliegspleet van

maximaal 7 mm hoog is de kans groot dat de vlinder daar vastloopt en in paniek raakt. De bijen vallen hem aan en steken de vlinder dood. Vervolgens slopen de bijen alle zachte lichaamsdelen en die voeren ze af. Denk hierbij aan ogen, beharing, de zachte delen van de vleugels en het achterlijf. Wat overblijft wordt geconserveerd met een dun laagje propolis en dat is wat de imker mogelijk aantreft (Elshout, 2008).

In Nederland vinden we af en toe een vlinder op de raat, maar in zijn natuurlijke leefgebied kan de vlinder een echte plaag zijn. In Kaapverdië, een eilandengroep voor de westkust van Afrika, kan de vlinder zo massaal opduiken dat de bijen hen onmogelijk allemaal buiten het nest kunnen houden.

De nestingang kan door de vele vlinders worden geblokkeerd. Bij dergelijke massale aantallen ligt er voor het nest vaak een laag dode vlinders op de grond (Hertz, 2001). ●

Restanten van doodshoofdvlinder gevonden voor een bijenkast.

Foto Renée van Diessen

Literatuur

Elshout, P., 2008. Een vreemde eend in de bijt. *Bijenhouden* 17(1):8-9.

Hertz, O., 2001. Death's Head Hawk Moth. *Bees for Development Journal* 60:12. bit.do/fQGJX

Vlinderstichting. bit.do/fQyxm

Waarneming.nl. bit.do/fQyxq